

Tidinge

VAN DIE GOUDE

jaargang 37 | mei 2019 | 2

Een nieuwe oude kaart
van Gouda

Jacob van Borssele,
kastelein van Gouda

Misdaad en straf in
middeleeuws Gouda

Gouwe Verhaal:
Lenie van Dam-Kleiweg

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit**, dr. **Paul H.A.M. Abels**, dr. **Adri van den Brink**, dr. **Tom Hage**, dr. **Christiaan van der Spek**, drs. **Paul van Horsen** (hoofdredacteur)

tekstredacteur: drs. **Kenny Louwen**

fotoredacteur: **Nico J. Boerboom**

vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar**

(archeologie), ir. **Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal)

met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**

e-mail: redactie-tidinge@diegoude.nl

secretariaat van die Goude: **Postbus 307, 2800 AH Gouda, telefoon 0182-534884**

e-mail: info@diegoude.nl

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda (www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Grafimedia BV, Oud-Beijerland**

ISBN: **0168-0498**

Lid worden van Historische Vereniging Die Goude: Het lidmaatschap kost € 28,- per jaar.

U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl

Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen.

Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant: https://commons.wikimedia.org/wiki/Jheronimus_Bosch#/media/File:Hieronimus_Bosch_-_The_Seven_Deadly_Sins_and_the_Four_Last_Things.JPG (Museo del Prado, Madrid)

Van de redactie

Paul van Horsen

Vanaf 19 juli 2021 tot en met 19 juli 2022 viert Gouda het 750-jarig bestaan onder de titel 'Geef Gouda door'. Die Goude laat ter gelegenheid van het jubileumjaar een nieuw boek verschijnen over de Goudse geschiedenis. Een boek dat een groot publiek wil bereiken en dat vanzelfsprekend fraai geïllustreerd zal zijn.

Ook de redactie van de *Tidinge* heeft haar gedachten laten gaan over de vraag wat de bijdrage van ons blad kan zijn aan dit bijzondere jaar. Hieronder kunt u daarover meer lezen.

Zoals toegezegd gaat Henkjan Sprokholt in dit nummer nader in op de bijzonderheden van de kaart van Hendrik Vos. Door de kaart op zich aan een nader onderzoek te onderwerpen en door de kaart te vergelijken met bestaande kaarten uit die periode laat hij zien wat de waarde van de kaart is en doet hij een poging de kaart te dateren. Het is een eerste verslag en verder onderzoek is noodzakelijk. Henkjan en de *Tidinge* houden u op de hoogte. We drukken voor het gemak de gehele kaart nog een keer af.

Bart Ibelings bestudeerde de geschiedenis van het geslacht Van Borssele. Centraal in zijn verhaal staat Jacob van Borssele. Deze Jacob is niet alleen bekend als kastelein van het slot van Gouda, maar ook vanwege zijn fraaie grafsteen in de Sint-Janskerk en vanwege een gebedsnoot in het British Museum, die Jacob in zijn bezit heeft gehad.

Schoenhandel Jan van Dam in de Keizerstraat circa 1930 (SAMH)

Schelden op sociale media, geweld op straat, moord en diefstal, voor sommigen lijkt het erger dan vroeger. Maarten Müller laat zien dat aan het einde van de middeleeuwen al deze zaken in hun eigentijdse vorm niet minder vaak voorkwamen. Hij legt uit welke normen bij rechtspraak en welke straffen gehanteerd werden en wat de praktijk was. Aan de hand van zijn cijfers wordt duidelijk, dat Gouda een gevaarlijke stad was.

Aan de Keizerstraat bewaart Lenie van Dam-Kleiweg haar beste herinneringen. Zij vertelt aan Gert Jan Jansen hoe zij en haar man Jan van Dam daar een timmerwerkplaats hadden. Het was in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw in haar eigen woorden een gezellige winkelstraat, een Goudse Jordaan.

Tot onze spijt heeft Margreet Windhorst vanwege persoonlijke omstandigheden na vier jaar moeten besluiten de redactie te verlaten. De redactie dankt haar voor haar bijdragen en haar creatieve meedenken. Haar plaats wordt tot onze vreugde ingevuld door Tom Hage, historicus en voor velen bekend als de oud-voorzitter van de stichting Goudse Sint-Jan.

De *Tidinge* zoekt nieuwe verhalen over de jarige stad

Ook de *Tidinge* bereidt zich voor het op het jubileumjaar 'Gouda 750'. De redactie wil ieder nummer in 2022 wijden aan een thema. Deze thema's dienen als het ware als vensters op bepaalde typerende aspecten van de geschiedenis van onze stad. De thema's zijn:

1. **De stad en haar denkers.** Wat was de betekenis van Coornhert en Erasmus voor de Goudse politiek in die tijd? Welke bekende of onbekende denkers herbergde de stad nog meer en wat droegen die bij aan het geestelijk klimaat?
2. **De stad en haar producten.** Bier en stroopwafels zijn daarvan enkele markante voorbeelden.
3. **De stad en het water.** De historie van Gouda als echte waterstad is doordrenkt met water.
4. **De stad door vreemde ogen.** Hoe keken en kijken mensen van elders naar Gouda?

De redactie komt graag in contact met mensen die deze thema's op een verrassende manier, vanuit een nieuw gezichtspunt of met behulp van de bekende gebruikte bronnen kunnen belichten. Geschiedenis is immers een verhaal zonder eind dat steeds opnieuw verteld kan en moet worden. Daarom roepen we u op om ons te voorzien van ideeën, adviezen, suggesties en artikelen. Heeft u zelf een idee voor een artikel en heeft u behoefte aan advies of begeleiding van een van de redacteurs? Ook dan kunt u zich melden; alle redacteurs zijn bereid om u op weg te helpen.

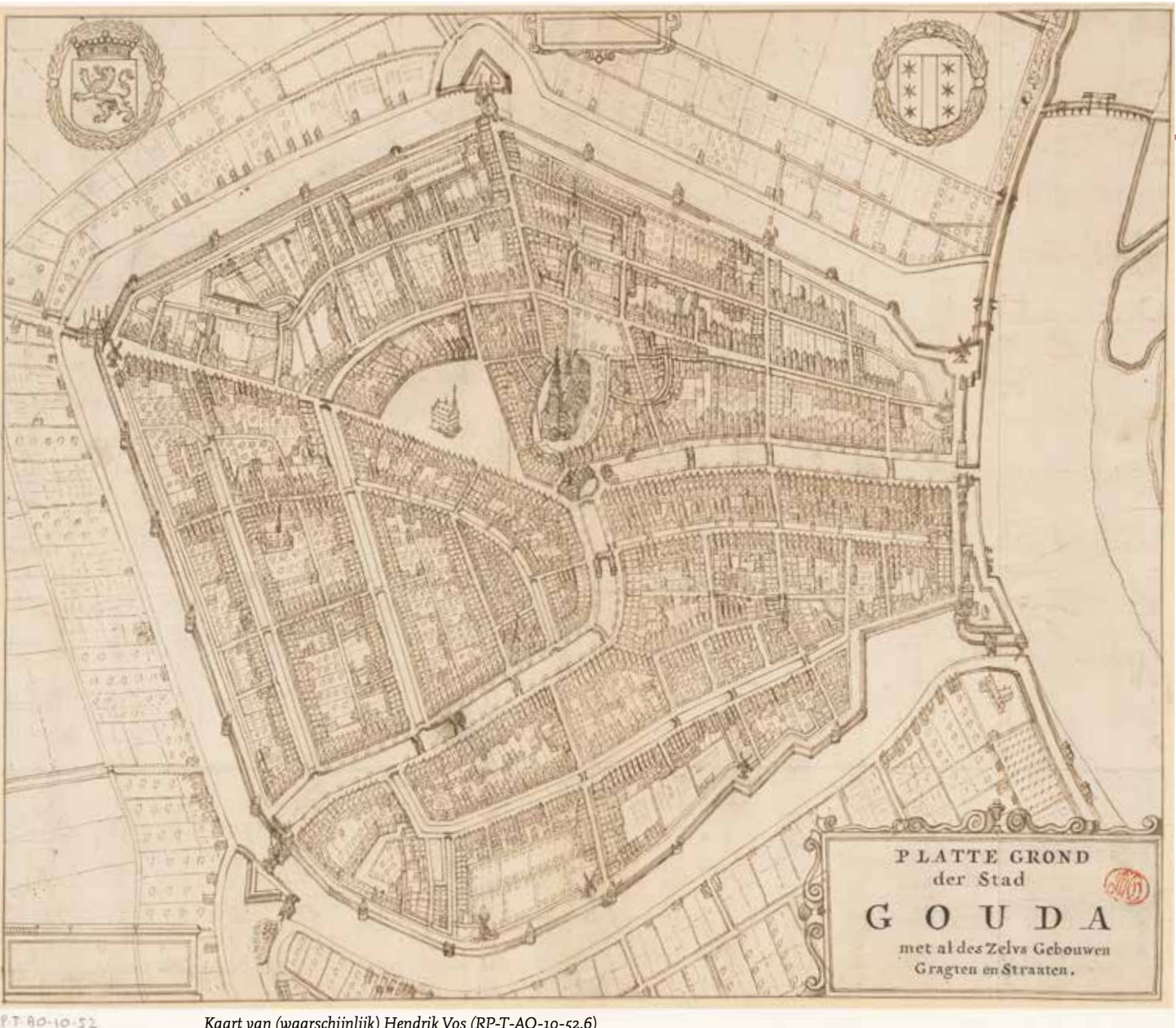
Via redactie-tidinge@diegoude.nl komt uw email bij ons terecht. Een van de redacteurs neemt dan contact met u op.

Stroopwafels bakken (foto Nico J.Boerboom)

Een nieuwe oude kaart van Gouda

Henkjan Sprokholt

PT-80-10-11

Kaart van (waarschijnlijk) Hendrik Vos (RP-T-AO-10-52,6)

Jacob van Borssele, kastelein van Gouda († 1521)

Bart Ibelings

58

Tidings 2019

Jacob van Borssele stamde uit een Zeeuws geslacht. Hij is in de Goudse historie bekend als kastelein (kasteelbewaarder) van Gouda en van zijn enorme fraai bewerkte grafsteen in de Sint-Janskerk. Hij vervulde deze functie van 1503 tot aan zijn dood in 1521. Ook zijn vader en grootvader waren kastelein van Gouda. Er blijkt overigens nog een heel mooi maar klein kunstobject te zijn bewaard van hem, al is het dan in Londen. Dit object is een zogenaamde gebedsnoot, waarop onder meer een tekst van tijd- en plaatsgenoot Erasmus is aangebracht.

In *Duizend jaar Gouda* valt te lezen dat de kastelein/kapitein de militaire gouverneur op het slot was. De baljuw had de hoge (lijfstraffelijke) rechtspraak, de schout de lage. Alle drie hadden ze tevens tot taak de belangen van de landsheer te behartigen. Ze werden ook door hem aangesteld en legden geen verantwoording af aan het stadsbestuur maar aan de grafelijke Rekenkamer in Den Haag, wat wel eens tot problemen leidde. Deze functies raakten in Gouda met elkaar verknoopt, ze werden door één persoon uitgeoefend.¹ Daar moet wel bij worden aangetekend dat de verschillende ambten in veel gevallen toch door meerdere plaatsvervaarders werden bezet.

Anna in het zogenaamde *Recueil d'Arras*, midden 16e eeuw (Arras, Bibliothèque Municipale)

Misdaad en straf in middeleeuws Gouda: 1300-1539

Maarten Müller

68

Tidings 2019

Het thema 'misdaad en straf in de middeleeuwen' geeft snel aanleiding tot sensationele verhalen. Geweld en bloeddorst spelen daarin vaak een voorname rol, ook van de zijde van de overheid. De werkelijkheid die uit de bronnen spreekt, was een stuk genuanceerder. De voor dit onderzoek bestudeerde documenten laten zien dat de stedelijke overheid de Gouwenaars die over de schreef gingen, vooral in de beurs probeerde te raken in de hoop ze meer beschaving bij te brengen. Alleen zware misdrijven werden met verplichte bedevaarten of 'aan het lijf' bestraft.

Het is een bekende gemeenplaats om de manier waarop onze middeleeuwse voorouders met elkaar omgingen, zowel privé als in de openbare ruimte van de stad, te karakteriseren als dikwijls onbeschaafd en hardhandig. Daarin past ook het cliché dat overheden door strenge en bloedige straffen tegen overtreders daar het hunne aan bijdroegen en het straatbeeld bepaalden. Het zou te ver voeren om hier de oorsprong van dit ongenueerde vooroordeel te ontleden. Zeker is wel dat het meer gebaseerd is op anekdotes en minder op bronnen die de praktijk van het dagelijks leven weerspiegelen, of die inzicht bieden in de werkelijkheid van de strafrechtspleging. Ter verontschuldiging mag

Het voor de graven van Blois gebouwde kasteel van Gouda heeft met zijn personele bezetting en strategische betekenis aan de militarisering van het Goudse openbare leven zeker bijgedragen (Christoffel Pierson)

gezegd worden dat die bronnen schaars, versnipperd en soms moeilijk toegankelijk zijn. Daar heeft het schrijven van dit artikel ook onder geleden. Niettemin probeer ik op basis van wat er over Gouda bewaard is gebleven een beknopt overzicht te geven van bestaande wetten en regels omtrent agressief gedrag in allerlei gradaties, van schelden en opdringerigheid tot grof geweld, en hoe officieren, schepenen en andere stadsbestuurders reageerden en anticepeerden op overtreding ervan. Hetzelfde wil ik doen ten aanzien van allerlei varianten op diefstal, een vergrijp dat gewoonlijk tot de zwaarste misdaden gerekend werd. Waar nodig zal ik gegevens uit andere Hollandse steden, zoals Haarlem en Leiden,

Lenie van Dam-Kleiweg

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

‘Fijn dat je er bent. Je weet dat ik blind ben. Het Gouwe Verhaal wordt me altijd voorgelezen en daar geniet ik enorm van. Het gaat over mensen en gebeurtenissen die ik meegemaakt heb. Het leek me leuk om zelf een keer te vertellen van het Gouda dat ik nog voor ogen heb. Ik wil het vooral hebben over de Keizerstraat, over wonen en werken tussen de Kuiperstraat en de Gouwe van 1960 tot 1992. Dat was voor mij – samen met mijn man, Jan van Dam de timmerman – de mooiste levensperiode.’

Van Waddinxveen naar de Martenssingel

‘Ik ben op 14 januari 1936 geboren als Lena Cornelia Kleiweg. Een mooie Goudse naam zou je denken, maar het was in Waddinxveen. Ik kwam trouwens al snel naar Gouda, want ik werd geboren met een open rug en moest naar het ziekenhuis. Mijn vader was boekhouder op meubelfabriek Van Schaik & Berghuis in het Gouwedorp. De Kleiwegs waren pennenlikkers, alleen de jongste broer van mijn vader is buschauffeur geweest. Wij waren thuis met vijf kinderen, ik was de middelste. Het was een ‘gewoon’ Nederlands-hervormd gezin. Mijn moeder kon niet wennen in Waddinxveen en daarom zijn we verhuisd. Eerst naar Den Haag en in 1939 naar Gouda. Op de Burgemeester Martenssingel 36 woonden we naast de Julianaschool. Dat werd ook mijn lagere school, maar ik heb er nauwelijks les gehad. Het was 1942 en de school was in beslag genomen door de Duitsers. Eigenlijk had ik het vaakst school op de Bogen, waar een pand was, waar ook catechisatie werd gegeven. Daar heb ik later mijn man ontmoet. We kregen ook les in een oud schoolge-

Lenie van Dam-Kleiweg (1936)

Lenie van Dam-Kleiweg (foto Nico J.Boerboom)

bouw met ingang aan de Komijnsteeg. De naam van juf-frouw Greven komt boven. Die had ik al in de eerste klas.

In 1948 ging ik naar de Huishoudschool. In dat grote pand op de Haven (De Sterke Samsom, red.) moesten we zijn voor de kooklessen, wassen en strijken. Voor de naailessen ging je naar het oude schoolgebouw dat ik net noemde, maar dan ingang Keizerstraat. Daar zou ik later vlakbij komen te wonen. De theorielessen, rekenen en zo, werden op de Gouweschool gegeven, naast de Oud-Katholieke Kerk. Het diploma heb ik niet bewaard. Laten we het maar op 1951 houden dat ik klaar was.’

Na de Huishoudschool

‘Dan ga je werken. In mijn geval was dat in Huize Gouwestein in de verzorging. Toch wilde ik iets meer. Voor de opleiding Verpleegkunde A ben ik naar Rotterdam

Auteurs

Henkjan Sprokholt is leraar klassieke talen, archeoloog, historicus en zelfstandig ondernemer

Bart Ibelings is historicus met als specialisatie middeleeuwen

Maarten Müller was geschiedenisleraar en is nu natuurbeheerder/aannemer. Sinds zijn pensionering in 2010 onderzoekt hij Hollandse stedelijke bronnen uit de periode 1250-1800 om de misdaad-en-strafthematiek van die tijd te kunnen belichten

Gert Jan Jansen is vicevoorzitter van Die Goude en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'

Agenda

LEZINGEN 2019

9 september **Henkjan Sprokholt**
'Plekken van plezier' (thema Open Monumenten Dag)

15 september **Ingrid Mitrasing en Howard Gray**
Cornelis en Frederik de Houtman (Houtman-dag)

14 oktober **Jocelyn Krusemeijer**
Nederlandse vrouwen in het Nazi-Oosten

17 oktober **Waterconferentie**
Watergilde, werkgroep van Die Goude

25 november **Rina Knoeff**
Gelukkig gezond ouder worden

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

Een nieuwe oude kaart van Gouda	49
Henkjan Sprokholt	
Jacob van Borssele, kastelein van Gouda († 1521)	58
Bart Ibelings	
Misdaad en straf in middeleeuws Gouda: 1300-1539	68
Maarten Müller	
Gouwe Verhaal: Lenie van Dam-Kleiweg	79
Gert Jan Jansen	